

At udvikle pædagogisk legepraksis med gode legemuligheder for alle børn

Af Gitte Bergstedt Bork¹ og Lis Rahbek²

”Hvordan bliver de voksne i børnehaven endnu bedre til at lege?”

”Ved at øve sig!”

”Har du nogle idéer til, hvordan de kan øve sig?”

”Ja, bare sådan ved at lege!”

Dette er et uddrag fra et børneinterview, hvor nogle børn bliver spurgt om de voksnes legedeltagelse i deres børnehave.³ Denne artikel giver inspiration til at udvikle en legende pædagogisk kultur i dagtilbud, hvor de voksne øver sig i at lege ved at lege og udforske deres legepraksis, så alle børn har deltagelsesmuligheder i legefællesskaber.

Indledningsvis præsenterer artiklen relevant viden, teori og forskning i forhold til voksnes legedeltagelse, kvalitet i relationer og samspil samt praksisudvikling ud fra aktionslæringstilgangen. Derefter beskrives cases fra et konkret udviklingsprojekt i et dagtilbud⁴, relevante pointer og eksempler samt links til videoklip fra forløbet. Artiklen runder af med refleksionsspørgsmål som afsæt for egne aktioner.

Legen som grundlæggende i den pædagogiske praksis

I den styrkede pædagogiske læreplan er legen og legende, nysgerrige tilgange udgangspunktet for de processer, som barnet indgår i (Børne og Socialministeriet 2018, s. 16). Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM) har evalueret den styrkede pædagogiske læreplan ud fra et børneperspektiv med afsæt i casestudier i dagtilbud og spørgeskemaundersøgelse. Her fremgår det, at mere end hvert tredje barn oplever, at de voksne i børnehaven ikke leger med barnet og de andre børn (DCUM 2020, s. 49). Dette understøttes af Børnerådets spørgeskemaundersøgelse, hvor størstedelen af børnene angiver, at de voksne i børnehaven mest laver noget, hvor de ikke er direkte sammen med børnene (Børnerådet 2019, s. 1). Der tyder på et generelt behov for at styrke det pædagogiske personales legedeltagelse i dagtilbud.

Gode legemuligheder for alle børn

Nedenstående undersøgelser viser betydningen af det pædagogiske personales legedeltagelse i forhold til at skabe deltagelsesmuligheder i legefællesskaber for alle børn. Pædagogisk personale har ”en vigtig opgave i at skabe legemuligheder for alle børn – med et særligt blik for dem, der netop nu befinder sig i periferien af legefællesskaberne.” (Børne- og Undervisningsministeriet 2019, s. 29). Dette er også en central pointe i DPU’s forskningsoversigt, ’Leg i daginstitutioner’, som påpeger, at personalets involvering i børns leg har ”betydning for omfanget af konflikter, børnenes sociale status og kompetencer samt på, hvor udbredte og intense eventuelle eksklusionsprocesser er” (Winther-Lindqvist, Svinth 2019, s. 27 - 28).

¹ Underviser og konsulent i eftervidereuddannelsesafdelingen, Pædagogik og Læring UCL, med særligt fokus på leg i dagtilbud

² Lektor på eftervidereuddannelsesafdelingen Pædagogik & Læring, UCL. Underviser bl.a. i sansemotorik, leg, kreativitet og læring

³ Eksempel fra kompetenceudviklingsforløb v/UCL i Legebaseret pædagogik i Faaborg Midtlyn kommune

⁴ Aktionslæringsforløbet ’Alle børn og voksne med i legefællesskaber – med særligt fokus på personalets legedeltagelse’ i Børnehuset Seden, Odense Kommune i 2020

I Dansk Evalueringsinstituts evaluering af den styrkede pædagogiske læreplan er én af pointerne, ”at personalet i højere grad lykkes med at skabe lige deltagelsesmuligheder i den vokseninitierede leg, mens det lykkes i mindre grad i børnenes selvorganiserede leg” (EVA 2020, s. 9).

Undersøgelsen viser, at der fremadrettet er et potentiale i at arbejde mere fokuseret med personalets faciliterende rolle i børnenes selvorganiserede leg, [...] og med at sikre den vanskelige balancegang mellem facilitering af legen uden at forstyrre eller overtage legen, hvilket modsat intentionen kan risikere at ødelægge legen” (EVA 2020, s. 9).

Forskning peger endvidere på, ”at børn oplever, at personalet har sværere ved at lege fantasileg. Det kan altså være vanskeligt for voksne at give sig helt hen til leg og bidrage til, at legen udvikler sig på børnenes præmisser. Det gælder derfor om at være sensitiv over for børnenes initiativer og bruge sin fantasi.” (Børne- og Undervisningsministeriet 2019, s. 27).

”Der er evidens for, at relationen mellem pædagog og barn er en vigtig forudsætning for kvalitet i dagtilbud” (Nielsen, Tiftikci, Larsen 2013, s. 46). Samtidig er legen med andre børn afgørende ud fra børnenes egne perspektiver (Kragh-Müller, Isbell 2011, s. 16). ”Børns foretrukne form for samvær er for det meste legen, uanset om det er i samspil med andre børn eller voksne” (Hart, Andersen, Jakobsen, Larsen 2020, s. 17). Derfor er der særlige potentialer i legefællesskaber i forhold til at styrke samspil og relationer både mellem børn og voksne og i mellem børnene indbyrdes.

At skabe mødeøjeblikke i legefællesskaber

Denne artikel tager afsæt i et bredt legebegreb, hvor ”leg kan have mange former og udtryk og er forskellige i menneskers udviklingsforløb fra barn til voksen og i forskellige kulturer, men den spontane latter, nærværet og de varme mødeøjeblikke er noget, der glæder og fryder mennesker på tværs af alder og kultur” (Hart, Andersen, Jakobsen, Larsen 2020, s. 25). Så hvordan styrker vi det glædesfyldte, nærværet og mødeøjeblikkene, så alle børn og voksne oplever det i hverdagslivet i deres dagtilbud? Hvordan fremmer vi den legende tilgang i de pædagogiske lege- og læringsmiljøer igennem hele dagen?

Ifølge Susan Hart, psykolog og ph.d., er det ikke selve legens form eller indhold, der er udviklende. ”Det er derimod alle de synkroniseringer, afstemninger og dialoger, der sker i legen” (Hart, Andersen, Jakobsen, Larsen 2020, s. 269). Herigennem skabes der muligheder for de særlige mødeøjeblikke, som Daniel Stern kalder nuværende øjeblikke. Disse intersubjektive møder er af relativt kort varighed og skabes i et eller flere nuværende øjeblikke (Stern 2004, s. 111). Disse møder ”tilvejebringer også de hændelser, der ændrer vores liv og bliver til de erindringer, der skaber historien om vores nære relationer” (Stern 2004, s. 91). ”Vores liv er sammensat af sådanne øjeblikke, og hvis vi tillægger øjeblikkene værdi, kan vi skabe forandringer for hinanden. Øjeblikkene er [...] kortvarige. De varer mellem 1 og 10 sekunder med en gennemsnitsvarighed på 3 – 4 sekunder. Derfor må vi nyde de glædelige øjeblikke, mens de er der” (Stern i Linder 2016, s. 25).

Når disse positive mødeøjeblikke med både børn og voksne er afgørende for kvaliteten i samspil og relationer i dagtilbud, bliver det centralt, at det pædagogiske personale undersøger:

- Er der børn, som ikke oplever tilstrækkelige positive mødeøjeblikke i samspillet med det pædagogiske personale og de andre børn i dagtilbuddet?
- Hvordan kan personalet via deres legedeltagelse skabe flere og længere positive mødeøjeblikke med særligt fokus på disse børn?

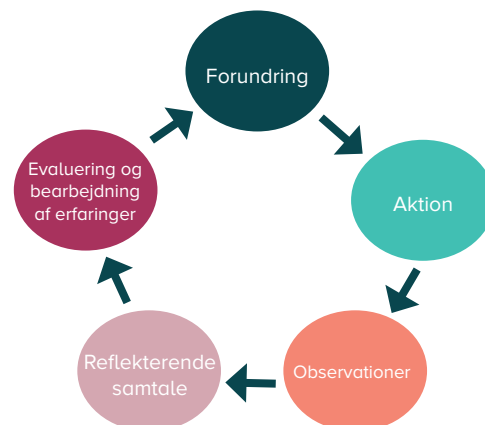
Denne undersøgelse kan være afsæt for et udviklingsforløb, hvor det pædagogiske personale udforsker deres lege-praksis med henblik på at styrke de positive mødeøjeblikke og gode legemuligheder for alle børn. Her kan aktionslæring være en mulig tilgang, hvilket beskrives nærmere i det følgende.

Aktionslæring som tilgang til udvikling af pædagogisk legepraksis

Aktionslæringstilgangen er oprindeligt lanceret af Reg Revans. Der udvælges en lille del af den komplekse pædagogiske praksis som afsæt for at eksperimentere, undersøge og reflektere systematisk i kollegiale fællesskaber (Plauborg, Andersen, Bayer 2007, s. 47).

Aktionslæring kan anvendes som tilgang til pædagogisk udvikling, hvor der tages udgangspunkt i det pædagogiske personales egne udviklingsønsker og -behov, hvilken styrker ejerskab og engagement i personalegruppen. I denne artikel er formålet med aktionslæring at styrke personalets legedeltagelse og udvikle deres pædagogiske legepraksis, så alle børn har gode deltagelsesmuligheder i legefællesskaber.

I nedenstående illustration ses aktionslæringsmodel med fem faser, *Fig. 1: Aktionslæringsloop*, som er anvendt i caseinstitutionen i denne artikel med inspiration fra et andet udviklingsprojekt, *Aktionslæring i dagtilbud* (Pedersen, Olsson, Koefoed-Melson 2010, s. 11).

1. Forundring: Med udgangspunkt i egen praksis udforsker det pædagogiske personale deres udviklingsønsker og -behov i forhold til egen legedeltagelse og deres pædagogiske legepraksis. Hvad undrer vi os over? Hvad er vi optagede af at udvikle? Hvad ønsker vi at forandre i vores praksis? Hvad har vi brug for at lære i forhold til dette? På baggrund af en brainstorm i personalegruppen vælges et eller flere spørgsmål, som indkredser, hvad det pædagogiske personale gerne vil blive klogere på i deres praksis

2. Aktion: Med udgangspunkt i det pædagogiske personales forundring formuleres mulige konkrete prøvehandlinger og/eller undersøgelser som afsæt for beslutning om, hvilken aktion, der igangsættes. Aktionen "iværksættes med henblik på at lære af og raffinere praksis" (Plauborg, Andersen, Bayer 2007, s. 43 – 44). Det skal ikke være store og forkromede aktioner, men en konkret handling, "der nemt kan sættes i værk med kort frist. Ofte er det de mere jordnære tiltag, der får størst effekt på lang sigt" (Pedersen, Olsson, Koefoed-Melson 2010, s. 12).

3. Observationer: Denne fase handler om systematisk indsamling af pædagogisk dokumentation i forhold til den valgte aktion. Her kan anvendes video, praksisfortællinger, iagttagelser, logbog, børneinterviews mv. Videoptagelser giver særlige gode muligheder for "at genkalde sig detaljer" (Pedersen, Olsson, Koefoed-Melson 2010, s. 12), at få øje på de små forskelle, der gør en forskel (Andersen 2015, s. 28) i samspillet med og imellem børnene samt for at vende tilbage til særlige øjeblikke i videoklipet.

4. Reflekterende samtaler:

De reflekterende samtaler handler om systematiske refleksioner i fællesskaber med udgangspunkt i den valgte forundring, aktionen, observationerne, faglige begreber og tilgange mv. Målet er "at dele erfaringer, blive bevidst om egen viden og ikke mindst at udtænke nye handlemuligheder for praksis" (Pedersen, Olsson, Koefoed-Melson 2010, s. 13). Som afrunding på samtalen laves aftaler om justering af aktion eller valg af ny aktion med henblik på fortsat udforskning af det valgte udviklingsfokus. I de reflekterende samtaler deltager en fokusperson eller -gruppe, en facilitator samt et reflekterende team. I faciliteringen af de reflekterende samtaler er der fokus på, at alle deltager aktivt, og på at stille åbne, nysgerrige, refleksive spørgsmål. Denne undersøgende tilgang er central, idet "nysgerrighed fører til udforskning og til fund af alternative synsvinkler og handlemuligheder, og nye handlemuligheder og synspunkter afføder nysgerrighed." (Andersen 2015 s. 50). Der er klare tale- og lyttepositioner med en fast struktur, som facilitatoren er ansvarlig for at holde. Det reflekterende team inddrages undervejs i samtalen og har fokus på både at anerkende, støtte og skabe tilpas forstyrrelse (Andersen 2015, s. 28). Se evt. vejledende ramme for reflekterende samtaler s. 14.

5. Evaluering og bearbejdning af erfaringer:

Denne fase handler om bearbejdning af erfaringer samt dokumentation og evaluering af udviklingsprocesserne: Hvad har vi lært i forhold til vores udviklingsfokus? Hvordan arbejder vi videre med afsæt i vores nye erfaringer? Idéen er, at processen fortsætter med endnu et loop med de fem faser med evt. justering af forundring og aktioner (Pedersen, Olsson, Koefoed-Melson 2010, s. 13). Der er fokus på dokumentation af og refleksioner over læreprocesserne i udviklingsforløbet både i forhold til de løbende opsamlings fra reflekterende samtaler og afsluttende opsamling på hele aktionslæringsforløbet (Plauborg, Andersen, Bayer 2007, s. 89).

Den undersøgende, udforskende og eksperimenterende aktionslæringsstilgang er i tråd med en legende pædagogisk tilgang, så disse kan virke befordrende for hinanden. De reflekterende processer i aktionslæringsforløb med fokus på både anerkendelse og tilpas forstyrrelse kan endvidere bidrage til at styrke feedback- og samarbejdskulturen i en personalegruppe og en systematisk og udviklende dokumentations- og evalueringskultur.

I det følgende vil vi præsentere et konkret aktionslæringsforløb i et dagtilbud med fokus på udvikling af den pædagogiske legepraksis med gode legemuligheder for alle børn.

Case: Aktionslæringsforløbet 'Alle børn og voksne med i legefællesskaber'

Udviklingsprojektet 'Alle børn og voksne med i legefællesskaber – med særligt fokus på det pædagogiske personales legedeltagelse' er et aktionslæringsforløb over ¾ år og består af to aktionslæringsloops (se figur 1 s. 4). Via dette link kan I se videoen 'Skab gode legebetinger for børn og voksne', som kort fortæller om projektet: <http://kortlink.dk/2bfhw> I det følgende beskrives det konkrete forløb nærmere:

1. Forundring: Aktionslæringsforløbet starter op med en tre-timers legeworkshop, som faciliteres af udviklingskonsulent fra UCL, med lege, faglig inspiration, pædagogiske refleksioner og valg af forundring som afsæt for aktion. Personalet er optagede af at styrke deres egen legepraksis, så der skabes gode deltagelsesmuligheder for alle børn. De vil gerne have særligt fokus på legepladsen om eftermiddagen, hvor de oplever, at der er en del konflikter, og at flere børn har svært ved at blive en del af legene i de friere rum. Her oplever de, at de voksne bliver "gårdvagter" og "brandslukkere", og at de medarbejdere, der er bedst til og glædest for at lege og fordybe sig, er dem, der leger mest. Det ønsker de at ændre, så alle medarbejderne får mulighed for at være medlegere sammen med børnene.

2. Aktion: Personalet beslutter, at de vil afprøve og udforske deres pædagogiske organisering, så alle i personalegruppen får mulighed for at øve sig i at fordybe sig som medlegere i legefællesskaber på forskellige tidspunkter (Bork; Børnehuset Seden 2021, s. 19). Det vil de gøre ved, at der hver morgen laves en oversigt over, hvem der hhv. fordyber sig i legefællesskaber som medleger, hvem der har overblikket, og hvem der tager sig af praktiske ting på legepladsen om eftermiddagen.

3. Observationer: Alle de pædagogiske medarbejdere og daglig pædagogisk leder i børnehuset laver videooptagelser og praksisfortællinger som pædagogisk dokumentation i forhold til aktionen med fokus på egen legedeltagelse og samspillet med og mellem børnene.

4. Reflekterende samtaler: I caseinstitutionen afholdes to runder med reflekterende samtaler på de pædagogiske team-møder, som er en del af børnehusets mødestruktur. Samtalerne tager afsæt i en overordnet ramme med reflekterende teams (se side 14). Her faciliterer hhv. udviklingskonsulent og daglig pædagogisk leder de pædagogiske refleksioner i forhold til aktion, videoklip, praksisfortællinger og anden pædagogisk dokumentation, faglige begreber og tilgange mv. Aktionerne justeres på baggrund af læringen i disse reflekterende processer.

5. Evaluering og bearbejdning af erfaringer: Der laves skriftlige opsamlings fra de reflekterende samtaler med centrale pointer, læring og justeringer af aktion. Aktionslæringsforløbet afsluttes med en tre timers lege-workshop med leg, evaluering samt beslutninger om fortsat udvikling af børnehavens lege- og læringsmiljøer samt en afsluttende rapport (Bork; Børnehuset Seden 2021) og et inspirationsmøde for andre pædagoger i BUPL Fyn.

I det følgende vil vi præsentere centrale pointer fra de reflekterende samtaler og den overordnede læring i udviklingsprojektet.

Mekanikerværkstedet: Når videoklip åbner for alle børns deltagelse

Det kræver mod at vise og reflektere på baggrund af videoklip af egen legedeltagelse, hvilket mange i personalegruppen oplever grænseoverskridende i starten (Bork, Børnehuset Seden 2021, s. 10). Samtidig giver videooptagelserne et vigtigt udgangspunkt for at analysere samspil og udforske pædagogiske handlemuligheder i forhold til samspillet med og mellem børnene i legefællesskaberne. Der er mulighed for at tune ind på detaljer i videoklipene – både der, hvor det lykkes, og ikke lykkes at skabe den ønskede kontakt.

Her ses et billede fra et videoklip med fokus på en pædagogs legedeltagelse i et mekanikerværksted: Da vi ser videoklipet i den reflekterende samtale, får pædagogen selv øje på et barn, som på et tidspunkt går fra legen, hvilket hun ikke havde lagt mærke til i selve legen. På denne måde giver videoklipet mulighed for at få øje på et barn i periferien af legefællesskabet og bliver anledning til at udforske pædagogiske handlemuligheder.

Det reflekterende team stiller nysgerrige og udforskende spørgsmål: Måske oplever barnet ikke at have en betydningsfuld rolle i fællesskabet? Eller måske savner barnet noget spænding og afveksling i legen? Gad vide hvad der var sket, hvis pædagogen havde spurgt barnet: ”Hvad vil du gerne være i legen?” eller ”Har du en bil, der skal repareres?” (Bork, Børnehuset Seden 2021, s. 27).

Det reflekterende team anerkender endvidere pædagogens ro, nærvær og hendes legedeltagelse, hvor hun går helt ind i legens univers, bruger lyde og legestemme og i høj grad følger og understøtter børnenes initiativer.

Da pædagogen igen er i taleposition, udtrykker hun glæde både for anerkendelsen og inspirationen til nye handlemuligheder. Hun oplever at lykkes i forhold til den fælles aktion med at fordybe sig som medleger og følge børnenes initiativer. Fremadrettet ønsker hun at udfordre sig selv i forhold til vilde lege, hvilket hun ikke gør så ofte, så hun vil efterspørge inspiration fra en kollega, der er øvet vild leger.

På denne måde bidrager de reflekterende samtaler til at udvide personalets handlerepertoire i forhold til at deltage i legen med respekt for legen og børnenes perspektiver, at styrke samspilskvalitet og deltagelsesmuligheder for alle børn samt bruge hinandens ressourcer i personalegruppen. Se mere via nedenstående link i videoen ’Fra uøvede til øvede leger’: <http://kortlink.dk/2bfht>

Stort legefællesskab i sandkassen: Når personalets legedeltagelse skaber mødeøjeblikke

”Videoptagelser giver mulighed for at få øje på de mødeøjeblikke, der ofte opstår i samspillet mellem både børn og voksne og mellem børn indbyrdes” (Bork, Børnehuset Seden 2021, s. 28).

Dette billede er fra et videoklip, hvor en pædagog er med i et stort legefællesskab i sandkassen. Her ses et særligt mødeøjeblik mellem pædagogen og et barn. Videoklippen er afsæet for en reflekterende samtale, hvor der er mulighed for at stoppe op ved mødeøjeblikke med særlig kvalitet i kontakten i samspillet mellem børnene og mellem personalet og børnene.

Det reflekterende team bliver optaget af: Hvad er det, pædagogen gør, som bidrager til denne kvalitet i samspillet? Hvor meget betyder pædagogens egen legestemning og flow i legen? Hvordan kan pædagogen skabe endnu flere positive mødeøjeblikke via sin legedeltagelse – både mellem børnene indbyrdes og i samspillet med den voksne? Er der brug for særlig opmærksomhed i forhold til bestemte børn? På denne måde får pædagogen og hele teamet øje på både det, der lykkes, og på fortsatte udvik-

lingsmuligheder af deres egen og fælles legepraksis.

Nedenstående link giver adgang til en video med eksempler på mødeøjeblikke fra udviklingsprojektet: <http://kortlink.dk/2bfhn>.

Verdens bedste sprogpædagog og verdens dårligste leger: Når personalet finder legemod sammen

Nogle medarbejdere oplevede i starten af udviklingsprojektet, at det var svært at komme i legestemning og i flow i legen. I en reflekterende samtale fortæller en pædagog f.eks., hvordan hun hurtigt kommer til at tænke: ”Jeg er ikke ret god til at være i legen”, når hun øver sig i at fordybe sig og være tilstede i nuet og legen sammen med børnene. ”Det er ikke altid lige let at finde ind i legestemningen, og nogle gange kan vores egne selvvurderinger lægge hindringer i vejen. Det er kraftfuldt at modtage feedback og anerkendelse fra kollegaer som støtte. Det giver mod til at tage nye skridt” (Bork, Børnehuset Seden 2021, s. 19).

I en reflekterende samtale siger en anden pædagog: ”Jeg er verdens bedste sprogpædagog og verdens dårligste leger” (Bork, Børnehuset Seden 2021, s. 22), efter at vi har set hendes videoklip. Hun ville gerne have været mindre styrende og have fulgt børnenes initiativer mere i legefællesskabet. Hun fortæller, hvordan hun har ”antennerne ude” og bl.a. har set et barn, der ikke har fået hue på.

Samtidig øver hun sig i at blive i legen sammen med børnene i sandkassen som fordybelsesvoksen og have tillid til, at kollegaerne tager sig af barnet uden hue og kalder på hende, hvis der er brug for hendes hjælp. ”For andre kan det falde mere naturligt at fordybe sig, end det gør hos mig - derfor er det en stor ting” (Bork, Børnehuset Seden 2021, s. 22).

Det reflekterende team er optaget af, hvordan pædagogen øver sig og tager vigtige skridt i sin egen nærmeste udviklingszone (Vygotiskij i Winther-Lindqvist, Svinth 2019, s. 27) i forhold til at være til stede og i flow i legen. Det reflekterende team inddrager de faglige begreber, Legende læring og Lærerig leg (Broström, Warner, 2018, s. 13 – 14) i forhold til de pædagogiske valg: I hvor høj grad er det læringen, som er i forgrunden på en legende måde (Legende læring), eller legen, der er i forgrunden samtidig med, at der er mange læringsmuligheder i legen (Lærerig leg)? Det reflekterende team stiller spørgsmål som: ”Hvordan kan medarbejderen arbejde med sprogstrategier, så de indgår meningsfuldt for børnene i legen? Og hvad mon der sker, hvis medarbejderen skruer ned for sproget og op for den nonverbale kommunikation med legelyde, gestik, begejstring, ansigtsudtryk, kropssprog og lign.?” (Bork, Børnehuset Seden 2021, s. 22).

Pædagogen bliver på baggrund af disse input fra det reflekterende team optaget af dels de mange små skridt, som hun tager i forhold til sin egen legeudvikling, og dels af den fælles udvikling af en legende og udforskende praksiskultur. ”Vi er forskellige og har hver for sig vores styrker og udfordringer. Vi kan finde legemodet sammen og give hinanden mulighed for og plads til at øve os og udfordre os selv og hinanden” (Bork, Børnehuset Seden 2021, s. 23).

Se mere i videoen ’At styrke personalets legemod’ via linket: <http://kortlink.dk/2bfhq>

Julelege på legepladsen i august: Når personalet udvikler en legende kultur

I udviklingsprojektet er den daglige pædagogiske leder også deltagende og laver videooptagelser og praksisfortællinger med fokus på sin egen legedeltagelse. Billedet på næste side er fra et videoklip, som den daglige pædagogiske leder har fået optaget af et legefællesskab med flere involverede medarbejdere.

Det er fra en tidlig morgenstund i august måned, hvor nogle børn gerne vil lege jul. Med afsæt i børnenes idé sætter den daglige pædagogiske leder gang i at synge, danse og lege juleaften sammen med en flok børn i sandkassen. En pædagog sætter noget julemusik på for at understøtte legefællesskabet. Lidt senere kommer en pædagogmedhjælper ud på legepladsen i julemandsdragt, hvilket skaber ny energi til legen. Her understøtter personalet spontant et legefællesskab i forskellige positioner på legepladsen.

I den reflekterende samtale reflekterer lederen selv over, at hun er meget mere styrende i legefællesskabet, end hun troede og ønskede. Det reflekterende team bliver optaget af, hvordan legefællesskabet er attraktivt for mange af børnene. De bliver særlig optaget af et barn, som er med i legen i lang tid, hvilket er en udfordring i andre sammenhænge. Hvad er det, som gør dette legefællesskab attraktivt for dette barn? Bidrager lederens initiativer mon til, at det bliver både overskueligt, sjovt og spændende for barnet m.fl.?

Hvordan kunne lederen i højere grad inddrage flere af børnenes perspektiver løbende? Hvordan kan vi styrke vores samarbejde i personalegruppen, så vi sammen understøtter legefællesskaber i forskellige positioner og skaber gode deltagelsesmuligheder for alle børn? Den daglige pædagogiske leder ønsker fortsat at øve sig i at være medleger og bare være tilstede i legen og i højere grad følge og understøtte børnenes initiativer. Samtidig giver refleksionerne anledning til drøftelser af, hvordan det har værdi at kunne indtage forskellige positioner i legefællesskaber i forhold til, hvad legen og børnegruppen kalder på. Via nedenstående link kan du se uddrag af videoklipet fra legefællesskabet og den efterfølgende reflekterende samtale: <http://kortlink.dk/2bfhp>

I den afsluttende evaluering af projektet fremhæver personalet betydningen af at lege sammen, både på legeworkshops og i hverdagslivet, samt af de reflekterende samtaler med afsæt i videoklip i forhold til at udvikle en legende kultur:

- *Vi har fået øje på alle de mange valg og handlemuligheder, vi har i legefællesskaber, og hvilken betydning det har for samspillet med og mellem børnene.”*

- *”Det er et vilkår i pædagogisk arbejde, at vi handler, og at vi altid kunne have gjort noget andet og måske bedre. Her er det afgørende, at vi har reflekterende og anerkendende professionelle fællesskaber, hvilket særligt det at lege sammen og at bruge video som afsæt for reflekterende samtaler har understøttet.”*
- *”Vi tør se på os selv og hinanden og vise vores egen legepraksis frem.”*
- *”Vi kender hinandens ressourcer og udfordringer i forhold til at deltage på forskellige måder og i forskellige slags legefællesskaber. Derfor bruger vi nu i højere grad hinandens forskelligheder, og både støtter og udfordrer hinanden, og giver anerkendelse for de skridt, som vi tager hver for sig og sammen. Herved kan vi fortsat styrke vores pædagogiske valg i enhver situation” (Bork, Børnehuset Seden 2021, s. 38).*

Afrunding

I artiklen har vi præsenteret aktionslæring som tilgang til at udforske og udvikle pædagogisk legepraksis i dagtilbud, så alle børn har gode deltagelsesmuligheder i legefællesskaber. Denne tilgang kan virke befordrende i forhold til at realisere den styrkede pædagogiske læreplan, hvor legende, nysgerrige tilgange skal være udgangspunktet i de pædagogiske processer igennem hele dagen i dagtilbuddene. Pointer fra forskning og undersøgelser viser, at der er behov for at styrke det pædagogiske personales deltagelse i legen med respekt for legens præmisser og børnenes perspektiver. Dette har særligt betydning i forhold til børn, der befinder sig i periferien af legefællesskaberne (Bork, Lund 2020).

I det konkrete aktionslæringsforløb⁵ hvorfra vi præsenterer cases i artiklen, har hele børnehaven arbejdet med aktioner med fokus på at styrke de voksnes muligheder og kompetencer i forhold til at være medlegere. Når de voksne fordyber sig og deltager i legens fantasifulde verden sammen med børnene, er der særlige muligheder for at styrke samspil og relationer. Hvis alle børn skal have gode legemuligheder, er det centralt at undersøge, om alle børn oplever tilstrækkelige positive mødeøjeblikke i samspillet mellem barnet og de voksne og med de andre børn. Her kan brugen af videoklip af personalets legedeltagelse som afsæt for de reflekterende samtaler i aktionslæringsforløb støtte personalet i at få øje på børn i periferien samt udforske og udvide deres pædagogiske handlemuligheder. Som udviklingskonsulenter og undervisere

i forhold til leg i dagtilbud oplever vi den store forskel, det gør, når pædagogisk personale finder legemod til at udforske legens magiske univers sammen med børnene. Aktionslæringens reflekterende processer med både anerkendelse og tilpas forstyrrelse kan understøtte en legende pædagogisk kultur, hvor personalet tør sætte sig selv i spil og afprøve nye måder at komme i legestemning sammen med børnene. Vi håber, denne artikel har givet inspiration i forhold til at udvikle den pædagogiske legepraksis med gode legemuligheder for alle børn i jeres dagtilbud.

Refleksionsspørgsmål som afsæt for egne aktioner:

Følgende spørgsmål kan anvendes til refleksioner med fokus på at udvikle egen legedeltagelse og den pædagogiske legepraksis med gode legemuligheder for alle børn i et dagtilbud. Disse refleksioner kan foregå både individuelt og i grupper af pædagogisk personale, ledere eller pædagogstuderende.

- Hvad vil du udvikle i forhold til din legedeltagelse?
- Hvad bliver du særligt optaget af i forhold til at udvikle en legende kultur i jeres dagtilbud med gode legemuligheder for alle børn?

⁵ Mange tak til Børnehuset Seden, Odense Kommune, for eksempler og centrale pointer fra jeres aktionslæringsprojekt.¹⁰ Fortsat godt legemod og medvind med på jeres legende forandringsrejse!

- Er der nogle børn, der ikke oplever tilstrækkelige positive mødeøjeblikke i samspillet med de voksne og de andre børn i jeres datilbud? Hvis ja, hvordan kan I skabe flere positive mødeøjeblikke i samspillet med barnet og de andre børn via jeres legedeltagelse? Hvordan kan I skrue op for jeres legende tilgang og legekommunikation med fokus på gestik, begejstring, ansigtsudtryk, kropssprog, lyde og legestemme?
- Hvordan kan I bruge videoklip af jeres legedeltagelse til udvikling af jeres legepraksis?
- Hvad vil I udforske, afprøve, undersøge eller eksperimentere med i forhold til udviklingen af jeres lege- og læringsmiljøer i den kommende periode?

Afprøv evt. spørgsmålene i en reflekterende samtale med en fokuspersion/-gruppe, en facilitator og et reflekterende team (se vejledende ramme for reflekterende samtaler s. 14). Disse reflekterende processer kan være afsæt for at igangsætte et konkret udviklingsforløb. Her kan I anvende skabelonen 'Plan for aktionslæringsforløb' s. 15.

Litteraturliste og videoer

Bork, G & Børnehuset Seden (2021): Links til videoer fra projektet.

'At styrke personalets legemod':

<http://kortlink.dk/2bfhq>

'Fra uøvede til øvede legere':

<http://kortlink.dk/2bfht>

Juleaften på legepladsen og reflekterende samtale': <http://kortlink.dk/2bfhp>

'Mødeøjeblikke': <http://kortlink.dk/2bfhn>

Skab gode legebetingelser for børn og voksne':

<http://kortlink.dk/2bfhw>

Andersen, T. (2015). Reflekterende processer. Samtaler og samtaler om samtalerne. Viborg: Dansk Psykologisk Forlag.

Bork, G.; Lund, L. (red) (2020). Pædagogens legedeltagelse er afgørende for børn i udsatte positioner. UC Viden: https://www.ucviden.dk/ws/portalfiles/portal/124297676/Bork_2020_P_dagogens_legedeltagelse_er_afg_rende_for_b_rn_i_udsatte_positioner.pdf

Bork, G. & Børnehuset Seden (2021). Alle børn og voksne med i legefællesskaber med særligt fokus på det pædagogiske personales legedeltagelse. [Rapport]. BUPL: <https://bit.ly/3yoAFV6>

Børne- og Undervisningsministeriet (2019). Social udvikling. Viden og inspiration til at arbejde med læreplanstemmet. <https://bit.ly/2TqOVh6>

Børne- og Socialministeriet (2018): Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold. Lokaliseret fra https://emu.dk/sites/default/files/2020-03/7044%20SPL%20Den_styrkede_paedagogiske_laereplan_21_WEB.pdf

Broström, S. & Warrer, S. D. (2017). Det ved vi om børns leg og eksperimenterende virksomhed. Frederikshavn: Dafolo.

Børnerådet (2019). Voksne skal være nærværende – ikke kun i nærheden. Børneindblik 2/19. <https://bit.ly/3qEMKD3>

DCUM (2020). Evaluering af den styrkede pædagogiske læreplan – set fra et børneperspektiv. <https://bit.ly/3wcOnZR>

Dansk Evalueringsinstitut/EVA (2020). Evaluering af den styrkede pædagogiske læreplan. Lige deltagelsesmuligheder for alle børn i børnefællesskaber. <https://bit.ly/2V051yR>

Hart, S., Andersen, D.R., Jakobsen, A. & Larsen, A. (2020). Leg for sjov og alvor. Et neuroaffektivt perspektiv. København: Hans Reitzels forlag.

Kragh-Müller, G. og Isbell, R. (2011): Children's perspectives on their everyday lives in child care in two cultures: Denmark and the United States. In Early Childhood Education Journal, 39, 17-27.

Linder, A. (2016). Professionel relationskompetence – Stjernestunder i det relationelle univers. Dafolo.

Nielsen, T.K., Tiftikci, N. & Larsen, M.S. (2013). Virkningsfulde tiltag i dagtilbud. Et systematisk review af reviews. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning Aarhus Universitet. <https://bit.ly/3jILDfo>

Pedersen, T. S., Olsson, J., & Koefoed-Melson, N. (2010). Aktionslæring i dagtilbud: udvikling af pædagogers professionsviden, identitet og autonomi: rapport. Forlaget UCC. <https://bit.ly/3hqFOoS>

Olsson, J., Pedersen, T. S., Koefoed-Melson, N., & Koefoed-Melson, N. (2009). Aktionslæring i dagtilbud (pjece): Forskning. BUPL. <https://bit.ly/36cyGqE>

Plauborg, H., Andersen, J. V. & Bayer, M. (2007). Aktionslæring i og af praksis. København: Hans Reitzels Forlag

Winther-Lindqvist, D. & Svinth, L. (2019). Leg i daginstitutioner. DPU. <https://bit.ly/3jEjESC>

Stern, D. (2004). Det nuværende øjeblik i psykoterapi og hverdagsliv. København: Hans Reitzels forlag

VEJLEDENDE RAMME FOR REFLEKTERENDE SAMTALER

F) AFRUNDING: Fælles samtale

- *Hvad tager I med fra i dag?*
- *Hvad har været det bedste?*
- *Hvad kunne I have ønsket jer anderledes?*
- Tak for i dag v/facilitator

A) INTRO v/facilitator:

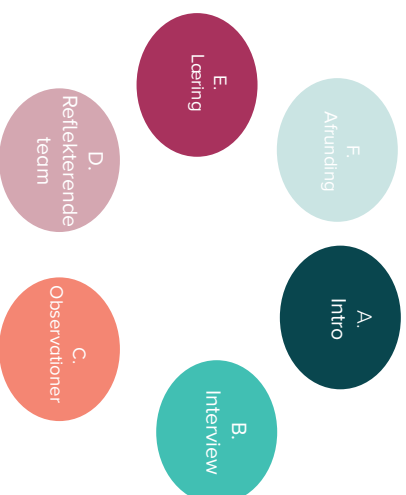
- Plan for i dag, rammesætning, fokus, roller, intentioner mv.

E) LÆRING: Interview af fokusperson/-

gruppe

- *Hvad bliver du/I nu optagede af og nysgerrige på?*
- *Hvad bliver du/I optagede af at udforske, afprøve, udvikle og eksperimentere videre med i din/jeres pædagogiske praksis?*
- *Hvilke aktioner vil du/I arbejde videre med i den kommende periode?*

Evt. ny video/praksisfortælling mv. => ny runde B-E

B) INTERVIEW af fokusperson/-gruppe:

- *Hvordan er det gået med dine/jeres aktioner?*
- *Vil du/I fortælle kort om din/jeres observationer/pædagogiske dokumentation?*
- *Har du/I ønsker til, hvad det reflekterende team har særligt fokus på?*

Reflekterende team er i lytte position (noterer)

D) REFLEKTERENDE TEAM: Samtale mellem facilitator og

reflekterende team

- *Hvad bliver I optagede af og nysgerrige på?*
- *Hvordan tror I, at børnene oplever det?*
- *Gad vide, hvad der var sket, hvis?*
- *Hvilke faglige begreber kunne være relevante?*

Fokusperson/-gruppe er i lytte position (noterer, evt. med ryggen til)

C) OBSERVATIONER: Se video/høre praksisfortælling eller

andet

- Interview af fokusperson/-gruppe: fx
 - *Hvad bliver du/I optaget af og nysgerrige på i denne video/praksisfortælling/andet?*

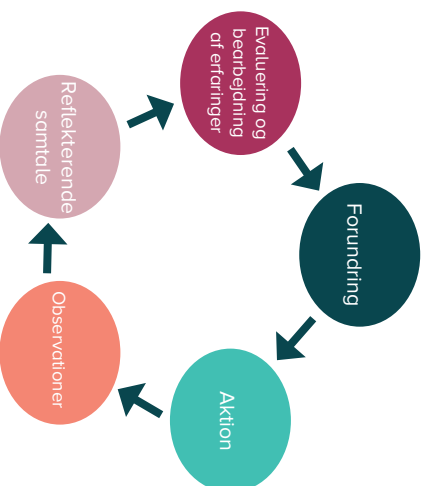
Reflekterende team er i lytte position (noterer)

PLAN FOR AKTIONSLÆRINGSFORLØB Dato og deltager: _____

1. FORUNDRING: Hvad er vi optagede af at udvikle? Hvad vil vi gerne blive klogere på i vores pædagogiske praksis?

Hvad har vi brug for at lære i forhold til dette? Inddrag evt. elementer fra det pædagogiske grundlag/læreplanstemaerne!

5. EVALUERING OG BEARBEJDNING AF ERFARINGER: Hvornår og hvordan vil vi evaluere forløbet med fokus på vores læring og fortsatte udvikling af praksis?

2. AKTION: Hvad vil vi afprøve og/eller undersøge i vores pædagogiske praksis i den kommende periode? Hvem gør hvad hvornår?

4. REFLEKTERENDE SAMTALER: Hvornår og hvordan vil vi reflektere på baggrund af forundring, aktion og observationer?

3. OBSERVATIONER: Hvordan og hvornår vil vi dokumentere ift. aktionen? Brug fx video, fotos, logbog, praksisfortællinger, iagttagelser, børneinterviews